

14. Odynoka maty: status, prava ta pilhy [Single Mother: Status, Rights, and Benefits] <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0016697-16#Text> [in Ukrainian].
15. Suriakova, M. V., & Uchytel, I. B. (2022) Simia u systemi tsinnosti suchasnykh ukrainsiv. [Family in the Value System of Modern Ukrainians] *Sotsialna psykholohiia. Yurydychna psykholohiia* <http://habitus.od.ua/journals/2022/40-2022/31.pdf> [in Ukrainian].

УДК: 376.1-056.37

Олена Чеботарьова,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу освіти дітей з
порушеннями інтелектуального розвитку
olena.chebotareva@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4560-3708

Olena Chebotaryova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Education of Children
with Intellectual Disabilities

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
вул. Берлинського 9, м. Київ,
04060, Україна

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
Berlinsky st., 9, Kyiv,
04060, Ukraine

**ДОШКІЛЬНА ОСВІТА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ:
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

**PRESCHOOL EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL
NEEDS: EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL SUPPORT**

Анотація. У статті розкривається актуальність проблеми реформування змісту дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами. Представлено аналіз літературних джерел, нормативних документів та сучасних вітчизняних досліджень щодо проблем підвищення якості дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами та перспектив їх розв'язання. Окреслено новітні тенденції у сфері вітчизняної дошкільної освіти дітей з особливими потребами на сучасному етапі, що передбачають: запровадження Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку, нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти; пріоритетність раннього виявлення проблем розвитку та ранньої комплексної допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Охарактеризовано проблеми організації, навчально-методичного забезпечення навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, необхідність створення системи психолого-педагогічного супроводу дітей та їхніх родин, наявність певних психофізичних обмежень у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Репрезентовано Програму розвитку дітей раннього та дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями (далі – Програма), зміст якої узгоджено з вітчизняними та міжнародними стандартами освіти дітей раннього та дошкільного віку, сучасними досягненнями у галузі спеціальної педагогіки й психології.

Програма визначає базові положення, що принципово важливо для розуміння напрямів розвитку та підтримки дітей раннього віку та гуманізації цілей дошкільної освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Основними завданнями Програми є створення сприятливих умов для повноцінного проживання дитиною дошкільного дитинства, формування позитивних особистісних якостей, різнобічний розвиток психічних та фізичних якостей відповідно до вікових та індивідуальних особливостей, підготовка до життя в сучасному суспільстві, формування передумов до навчальної діяльності та самостійності у побуті, гарантування безпеки життєдіяльності дитини.

Висвітлено методичні рекомендації для педагогів та батьків дітей з ООП щодо підтримки та урахування освітніх потреб та пізнавальних можливостей дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Представлено перспективи подальшого дослідження з окресленої проблематики.

Ключові слова: дошкільна освіта, діти з порушеннями інтелектуального розвитку; ранній вік, дошкільний вік, життєва компетентність; корекційно-розвивальний супровід, соціальні навички; гармонійний розвиток.

Abstract. The article reveals the relevance of the problem of reforming the content of preschool education for children with special educational needs. An analysis of literary sources, regulatory documents and modern domestic research on the problems of improving the quality of preschool education for children with special educational needs and the prospects for their solution is presented. The latest trends in the field of domestic preschool education for children with special needs at the present stage are outlined, which provide for the introduction of the Concept of Education for Children of Early and Preschool Age, a new edition of the Basic Component of Preschool Education; the priority of early identification of development problems and early comprehensive assistance to children with psychophysical development disorders.

The problems of organization, educational and methodological support for the education and upbringing of children with intellectual development disorders, the need to create a system of psychological and pedagogical support for children and their families; the presence of certain psychophysical limitations in children with complex developmental disorders are characterized.

The Program for the Development of Early and Preschool Children with Intellectual Disabilities (hereinafter referred to as the Program) is presented, the content of which is consistent with domestic and international standards for the education of early and preschool children, modern achievements in the field of special pedagogy and psychology.

The Program defines basic provisions that are fundamentally important for understanding the directions of development and support of early childhood children and humanizing the goals of preschool education of children with intellectual disabilities.

The main objectives of the Program are to create favorable conditions for a child to fully experience preschool childhood, form positive personal qualities, develop comprehensive mental and physical qualities in accordance with age and individual characteristics, prepare for life in modern society, create prerequisites for educational activities and independence in everyday life, and ensure the safety of the child's vital activities.

Methodological recommendations for teachers and parents of children with intellectual disabilities regarding support and consideration of the educational needs and cognitive abilities of children with intellectual disabilities are highlighted. Prospects for further research on the outlined issues are presented.

Key words: preschool education, children with intellectual disabilities; early age, preschool age, life competence; correctional and developmental support, social skills; harmonious development.

Актуальність дослідження. В умовах глобалізаційних змін в суспільстві на часі модернізація змісту дошкільної освіти, гуманізація її цілей та принципів,

переорієнтація на розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства.

Дошкільна освіта є самоцінною первинною ланкою системи безперервної освіти, що закладає підґрунтя розвитку особистості дитини для її навчання упродовж життя. Дошкільна освіта – галузь освіти, яка спрямована на реалізацію навчально-розвивальних та виховних завдань для дітей дошкільного віку (від народження до шести років). В Україні це обов’язкова первинна складова частина системи безперервної освіти [1].

Основними завданнями законодавства України про дошкільну освіту є: забезпечення права дитини на доступність здобуття дошкільної освіти; реалізація необхідних умов функціонування і розвитку системи дошкільної освіти; визначення змісту дошкільної освіти; створення безпечного освітньо-розвивального середовища та умов різнобічного розвитку дітей. Питання функціонування дошкільних навчальних закладів урегульовано Законом України «Про дошкільну освіту», Положенням про дошкільний навчальний заклад [2].

Засадами державної політики та принципами освітньої діяльності у сфері дошкільної освіти є:

- ✓ дитиноцентризм та особистісно орієнтований підхід до розвитку дитини відповідно до її індивідуальних особливостей, потреб, інтересів, здібностей, обдарувань та свободи вибору;
- ✓ рівний доступ до здобуття дошкільної освіти;
- ✓ академічна свобода педагогічних працівників;
- ✓ пріоритет сімейного виховання дитини, педагогічне партнерство сім’ї та закладу дошкільної освіти;
- ✓ доступність (у тому числі територіальна), безоплатність дошкільної освіти в державних та комунальних закладах дошкільної освіти;
- ✓ створення умов, зокрема інклюзивного чи спеціального освітнього середовища, для здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами з урахуванням особливостей їхнього розвитку та у спосіб і формах, які є для них найбільш зручними та ефективними;

- ✓ створення безпечного та здорового освітнього середовища;
- ✓ обов'язковість здобуття дошкільної освіти дітьми старшого дошкільного віку відповідно до державного стандарту;
- ✓ цифровізація управлінських процесів у сфері дошкільної освіти та ін. [3].

Стратегічною метою освіти дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами (ООП) є гармонійний розвиток особистості, забезпечення соціальної та життєвої компетентностей, дошкільної зрілості.

Актуальність проблеми модернізації дошкільної освіти дітей з ООП обумовлена реформуванням галузі, необхідністю удосконалення змісту відповідно до нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти, оновленням цілей, завдань, необхідністю вирішення існуючих суперечностей. Найпершим суспільним середовищем для дитини раннього та дошкільного віку з ООП стає заклад дошкільної освіти, метою якого є забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самого себе, формування механізмів соціальної адаптації та навичок соціальної поведінки. Саме тому дошкільна освіта, як перша ланка, має реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини з ООП необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових дискурсах проблемі розвитку дитячої особистості в умовах дошкільної освіти присвячено низку сучасних вітчизняних та зарубіжних досліджень (І. Бех, А. Богущ, Н. Гавриш, С. Максименко, В. Моляко, Т. Піроженко О. Проскура, О. Рейпольська С. Сисоєва, А. Маслоу, К. Роджерс, П. Торренс, Е. Фромм та ін.). Автори розглядають гармонійний розвиток дитини у різних видах діяльності дошкільників і вказують на їх визначальне місце у формуванні основних цінностей особистості.

Науково-теоретичним підходам до організації дошкільної освіти, важливим стратегіям її ефективної реалізації та навчально-методичному забезпеченню

присвячено науковій праці Л. Артемової, А. Богущ, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, С. Кузьменко, Т. Поніманської, О. Рейпольської та ін.

У спеціальній психолого-педагогічній літературі висвітленню різних аспектів організації та змісту навчання дошкільників з особливими освітніми потребами присвячено праці Н. Баташевої, І. Гладченко, Е. Данілавичюте, В. Жук, В. Кобильченка, Т. Костенко, С. Кульбиди, С. Литовченко, А. Обухівської, І. Омельченко, Л. Прохоренко, Ю. Рібцун, І. Сухіної, С. Трикоз, Л. Ханзерук, О. Чеботарьової, Д. Шульженко та ін.

Автори акцентують увагу на вагомості забезпечення ранньої психолого-педагогічної допомоги дітям з ООП, корекційно-розвивального супроводу, наголошують на важливості розроблення сучасного змісту навчання, дотримання спеціальних умов розвитку та навчання, окреслюють шляхи підвищення компетентності фахівців, які працюють з дітьми раннього та дошкільного віку в умовах спеціального та інклюзивного середовища.

Забезпеченню реалізації права особистості на якісну дошкільну освіту, розробленню сучасного навчально-методичного забезпечення дошкільної освіти дітей з ООП сприяли розроблені МОН України нормативні документи: Закон України «Про дошкільну освіту» (2024), «Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» (2019), «Концепція розвитку дошкільної освіти в Україні» (2020), нова редакція Базового компоненту дошкільної освіти України (2021) та ін. У нормативних документах наголошено, що основними інститутами виховання, навчання та розвитку дитини раннього та дошкільного віку є сім'я та заклади дошкільної освіти різних типів та форм власності, акцентовано увагу на урахуванні освітніх потреб та пізнавальних можливостей дітей з ООП на основі реалізації інноваційного змісту навчання та використання сучасних корекційно-розвивальних технологій.

Метою статті є висвітлення науково-методичних засад розроблення Програми розвитку дітей раннього та дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями (далі – Програма), зміст якої узгоджено з вітчизняними та міжнародними стандартами освіти дітей раннього та дошкільного віку, сучасними досягненнями

у галузі спеціальної педагогіки й психології; представлення методичних рекомендацій щодо ефективних практик навчання дітей дошкільного віку у закладах дошкільної освіти з урахуванням освітніх потреб та пізнавальних можливостей дітей.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розкриття тематики було використано методи систематизації та узагальнення дослідженого матеріалу.

Результати дослідження. Розвиток дошкільної освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку залишається одним з важливих напрямів освіти дітей з особливими потребами та значною мірою залежить від ефективності управлінської діяльності. В сучасних умовах досягти значних результатів можливо шляхом модернізації закладу дошкільної освіти через впровадження інноваційного змісту навчання, спрямованого на формування особистості. Тож творчі колективи закладів дошкільної освіти (ЗДО) постійно перебувають в пошуку нових, дієвих моделей управління, які дають можливість оперативно отримувати відомості про стан роботи, аналізувати їх, прогнозувати перспективи, реалізувати завдання, проекти та досягти високих результатів.

Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» вимоги до рівня розвиненості, вихованості, навченості дітей дошкільного віку з ООП визначаються Базовим компонентом дошкільної освіти України (державним освітнім стандартом) і реалізуються програмами, рекомендованими або схваленими Міністерством освіти і науки України в установленому порядку.

Зокрема, із запровадженням нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти (2021 р.) на запит практики в Україні вперше розроблено та надано гриф МОН «Схвалено для використання в освітньому процесі» (протокол №1 від 7.02.2024 р.) Програмі розвитку дітей раннього та дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями (далі – Програма), зміст якої узгоджено з вітчизняними та міжнародними стандартами освіти дітей раннього та дошкільного віку, сучасними досягненнями у галузі спеціальної педагогіки й психології.

Матеріали, представлені у Програмі, є підсумком координації наукового і практичного досвіду співробітників відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та експериментальних дошкільних закладів освіти України. Зміст Програми апробований у роботі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальних закладах дошкільної освіти м. Києва, Львова, Дніпра, Харкова, Білої Церкви та ін.

Програму розроблено відповідно до Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020 р.), нової редакції Базового компонента дошкільної освіти (2021 р.), сучасних досягнень у сфері спеціальної педагогіки та психології, вітчизняних та світових тенденцій раннього розвитку та підтримки дітей з особливими освітніми потребами [4].

Розроблення змісту освіти дітей раннього та дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку сприятиме впровадженню системи раннього втручання, забезпечить передумови опанування дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку сучасного змісту дошкільної освіти; сприятиме своєчасній адаптації дітей до соціального довкілля, формуванню їхніх життєвих компетенцій.

Програма визначає базові положення, що принципово важливо для розуміння напрямів розвитку та підтримки дітей раннього віку та гуманізації цілей дошкільної освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Основними завданнями Програми є створення сприятливих умов для повноцінного проживання дитиною дошкільного дитинства, формування позитивних особистісних якостей, різнобічний розвиток психічних та фізичних якостей відповідно до вікових та індивідуальних особливостей, підготовка до життя в сучасному суспільстві, формування передумов до навчальної діяльності та самостійності у побуті, гарантування безпеки життєдіяльності дитини [3,7].

Особливу увагу у Програмі приділено збереженню та зміцненню здоров'я дітей, формуванню навичок орієнтування у життєвих ситуаціях, поваги до традиційних цінностей, забезпеченню умов для розвитку вищих психічних функцій та

формуванню усіх видів дитячої діяльності, способів та прийомів взаємодії дітей зі світом людей та довкіллям.

Ці завдання реалізуються в процесі створення умов для корекційної спрямованості усього освітнього процесу для дітей означеної категорії, а саме:

- створення в закладі, родині атмосфери гуманного та доброзичливого ставлення до усіх дітей, що дає змогу розкрити їхні потенційні можливості та індивідуальні здібності;

- створення умов для формування різноманітних видів дитячої діяльності для включення кожної дитини до соціальної взаємодії з дорослими та однолітками;

- єдність вимог до розвитку, виховання та навчання дітей в умовах дошкільного закладу та сім'ї;

- наступність завдань у змісті дошкільної освіти та початкової школи.

Реалізація вищезазначених у Програмі мети та завдань можливе лише за умов систематичного та цілеспрямованого супроводу педагогами та фахівцями кожної дитини, надання їй емоційної підтримки у період адаптації до навчання та виховання у закладі дошкільної освіти.

Від педагогічної майстерності кожного педагогічного працівника (вихователя, дефектолога, логопеда, психолога, музичного педагога та ін.), його культури, любові до дітей, професійної взаємодії між собою залежить динаміка загального та соціального розвитку кожної дитини.

Програму, розроблену на основі Базового компонента дошкільної освіти (Стандарта), орієнтовано на: підвищення соціального статусу дошкільної освіти; збереження національної єдності освітнього простору щодо рівня дошкільної освіти; забезпечення рівних можливостей для кожної дитини в здобутті якісної дошкільної освіти; забезпечення наступності та варіативності змісту навчання, виховання та розвитку дітей у різних вікових періодах та оптимальних організаційних формах дошкільної освіти, можливості формування освітніх траєкторій розвитку дітей з урахуванням освітніх потреб, здібностей та стану здоров'я.

Програма, відповідно до стандарту дошкільної освіти, базується на таких засадах:

- 1) підтримки різноманітності дитинства; збереження унікальності та самоцінності дитинства як важливого етапу у загальному розвитку людини;
- 2) особистісно-розвивального та гуманістичного характеру взаємодії батьків (законних представників), педагогічних працівників та дітей;
- 3) поваги до особистості дитини;
- 4) реалізації Програми в оптимальних формах, специфічних для дітей раннього та дошкільного віку, насамперед у формі гри, соціально-емоційній взаємодії з дорослим та однолітками, з опорою на розвиток пізнавальної діяльності, спонуканні до активності, що забезпечує особистісний розвиток дитини.

Відповідно до вимог Стандарту Програма має чітку структуру – вступ, пояснювальну записку, психолого-педагогічну характеристику дітей раннього та дошкільного віку з ППР, інваріантну та варіативну складову змісту виховання, навчання та розвитку, додатки та літературу.

У дітей раннього віку з порушеннями інтелектуального розвитку спостерігається стійке порушення розвитку основних функціональних напрямів діяльності (сенсорно-пізнавальної, соціально-емоційної, рухової, мовленнєвої, самообслуговуючої), що спрямовує педагогів на проведення ранньої корекційної допомоги в контексті індивідуального підходу. Водночас дослідження психофізичного розвитку дітей раннього віку доводять, що доцільним є визначення загальних напрямів роботи з означеною категорією дітей, які педагоги можуть використовувати в якості основи для розроблення індивідуальної програми розвитку.

Запропоновану програму, що передбачає ранню корекційну допомогу дітям з порушеннями інтелектуального розвитку, розраховано на підтримку дітей від народження до трьох років. Програму можуть використовувати у своїй роботі педагоги (корекційні педагоги, психологи, вихователі), які працюють з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку раннього віку, педагоги центрів

раннього розвитку, фахівці ІРЦ, НРЦ, з раннього втручання, батьки дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

У віці дитини до 1 року спілкування має всі ознаки провідної діяльності, що істотно впливає на розвиток психіки дитини. Протягом першого року життя істотно змінюються зміст, мотиви і засоби спілкування, яке характеризується двома формами: ситуативно-особистісне (перше півріччя) і ситуативно-ділове (друге півріччя). В рамках ситуативно-ділового спілкування закладаються передумови предметної діяльності, яка стає провідною на наступному етапі онтогенезу – в ранньому віці (від 1 до 3 років). Зважаючи на це, Програма раннього розвитку (інваріантна складова змісту) передбачає освітньо-абілітаційний супровід дитини у віці немовляти (0-12 міс.), раннього віку (1-2 роки), раннього віку (2-3 роки).

Програму розвитку дітей дошкільного віку представлено за сімома освітніми напрямками: *«Особистість дитини»*, *«Дитина в соціумі»*, *«Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»*, *«Дитина у природному довкіллі»*, *«Гра дитини»*, *«Мовлення дитини»*, *«Дитина у світі мистецтва»* (рис. 1).

Програму структуровано за уніфікованою для всіх вікових періодів життя рамкою-схемою, що охоплює такі елементи: пояснювальну записку, що містить вікові можливості дітей, *«Зміст навчання та виховання»*, *«Основні освітні завдання»*, *«Показники сформованості життєвих компетенцій дитини»* (за кожною освітньою лінією).

У Програмі наголошено на самоцінності дошкільного дитинства, визнано його особливу роль у становленні особистості та відмінність від періоду шкільного життя. Заклад дошкільної освіти кваліфіковано як інститут соціалізації, а його основне призначення полягає у формуванні життєвих компетенцій дитини, навчання дитини основ науки життя, а не формувати знання з окремих навчальних предметів. Зберігати дитячу субкультуру є важливе завдання сучасного закладу дошкільної освіти. Тож оптимальні педагогічні умови організації життєдіяльності дошкільника передбачають широке розгортання й

збагачення змісту специфічних дитячих форм діяльності – ігрової, практичної, образотворчої, комунікативної.

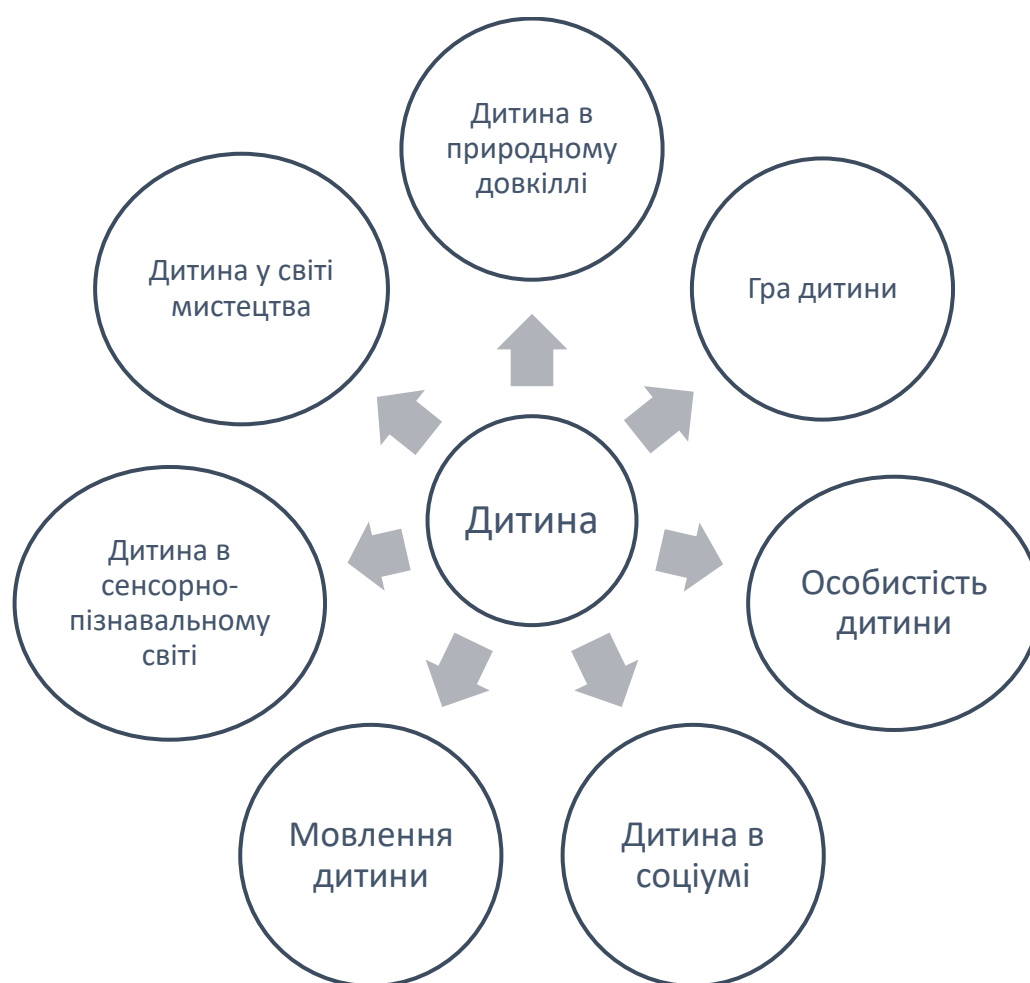

Рис.1. Основні освітні напрями Програми розвитку дітей раннього та дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями

Програма проголошує важливість реалізації педагогом індивідуального підходу до розвитку, виховання й навчання дошкільників та орієнтує на обов'язкове врахування в освітньому процесі індивідуальної історії життя кожної конкретної дитини (її біографії, умов життя родини) та особливостей взаємин членів родини. Розширення, урізноманітнення, широке використання в освітньому процесі особистісного досвіду дошкільника є стратегією організації педагогічної діяльності. А планування роботи за визначеними Базовим компонентом дошкільної освіти освітніми лініями є тактикою її реалізації.

Під час навчання дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями необхідно **дотримуватись певних загальних методичних порад**, які будуть корисні як фахівцям, так і батькам дітей з ООП.

Урахування освітніх потреб дітей. Для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку характерним є порушення пізнавальної діяльності, що виявляється в обмеженості сприймання, уваги, пам'яті, мислення, відтворенні сприйнятого і вивченого. Такі діти мають певні обмеження у набутті комунікативних та соціальних навичок. Ці обмеження зумовлюють уповільнений темп розвитку та навчання, проте вони здатні до навчання, але у власному уповільненому темпі і в обмеженій кількості [5].

Необхідно якомога раніше до роботи з дитиною залучити фахівців, які сприятимуть подоланню обмежень та активізації психічного розвитку дитини в умовах спеціального чи інклюзивного навчання.

Дитина з інтелектуальними порушеннями специфічно сприймає соціум та виражає емоційне ставлення до нього. Постійне активне залучення дорослого до розвитку дитини сприятиме її входженню в соціум, розвитку у неї необхідних соціально значущих якостей та вольових характеристик, що забезпечать їй активну усвідомлену позицію.

Усі діти легко відволікаються на сторонні звуки та предмети, особливо якщо у них є проблеми з концентрацією уваги. Тому вони мають освітні потреби у створенні спеціальних умов, що налаштують їх на заняття.

Реалізація шляхів подолання освітніх труднощів (підтримка)

Дозування часу. Необхідно займатися з дитиною, коли вона бадьора та енергійна, не втомлена, не голодна, має бажання до взаємодії.

Організація безшумного простору. Різні шуми заважають дитині зосередитись. Тому, починаючи заняття, необхідно вимкнути всі джерела стороннього шуму. Дитина повинна сконцентруватися на тому, що говорить їй дорослий, а шум на задньому плані у таких випадках дуже заважає.

Прибирання відволікаючих факторів. Починаючи заняття, необхідно прибрати стіл або підлогу від непотрібних іграшок і сторонніх предметів. Перед дитиною необхідно класти тільки ті іграшки, що потрібні. Закінчивши гру, не потрібно залишати іграшки перед очима дитини: приберіть їх у коробку або сумку, щоб

дитина їх не бачила. У такому випадку їй буде легше переключитися від попередньої гри до наступної.

Забезпечення освітлення під час занять. Це важливо для правильної взаємодії з дитиною. Під час гри або розмови з дитиною необхідно прагнути до того, щоб обличчя дорослого було добре освітлено, треба уникати перебування спиною до вікна або до лампи.

Встановлення зорового контакту. Сідати необхідно навпроти дитини, щоб вона могла без зусиль установити з вами зоровий контакт, бачити ваші очі, рот, вираз обличчя, ваші рухи, мати змогу копіювати ваші дії. Якщо ви сидите поруч із дитиною, їй доводиться обертатися, щоб поглянути на вас. Те саме стосується і ситуацій, що не пов'язані з грою: наприклад, коли ви навчаєте дитину самостійно їсти, посадіть дитину на стільчик обличчям до себе.

Налагодження комунікації. Звертаючись до дитини, потрібно намагатися говорити просто і зрозуміло. Уникати складних конструкцій, вживати тільки ключові слова. Говорити так, щоб дитині було легко вас зрозуміти.

Розбивання завдання на маленькі кроки. Дитині буде легше набувати нових навичок, якщо оволодіння ними буде відбуватися поетапно, невеликими кроками.

Початок навчання з легкого. Починаючи навчання нових навичок, спочатку використовуйте прості і легкі завдання, а потім поступово підвищуйте рівень їхньої складності.

Послідовність дій. Будь-яку дію можна представити у вигляді послідовності маленьких кроків. Поступово збільшувати участь дитини, поки нарешті вона не почне виконувати всі дії самостійно.

Починати з самообслуговування. Потрібно починати з навчання дитини навичкам користуватися горщиком, самостійно пити, їсти, вмиватись, розчісуватись, чистити зуби, вдягатись і роздягатись тощо – це надасть упевненості дитині і сприятиме її соціалізації.

Розвиток сенсомоторики. Паралельно з навчанням навичок самообслуговування необхідно дитину розвивати сенсомоторно. Це сприяє пізнавальному розвитку,

оскільки розвиває відчуття та сприймання, на основі яких у дитини в подальшому формуються такі пізнавальні процеси, як пам'ять, увага, мислення та мовлення.

Сенсорний розвиток. Заняття із сенсорного розвитку можуть проходити у вигляді гри з дидактичними іграшками, рухової гри, гри з правилами, що забезпечує виділення властивостей і відносин предметів. Вирішення завдань із сенсорного виховання передують проведенню занять з конструювання, ліплення, малювання, оскільки дитина має виокремити властивості зображених предметів.

Розвиток творчих здібностей. Варто також розвивати в дитини творчі здібності – вміння малювати, ліпити, робити аплікації. Прищеплювати практичні навички: користуватися олівцем, фломастерами. Важливо, щоб дитина отримувала задоволення від виконаної роботи, раділа результатам своєї праці.

Навчання з радістю та успіхами. Разом з дитиною виготовляти вироби з паперу, пластиліну, з природних матеріалів, конструювати із готових форм будинки, пірамідки та ін. Доцільно влаштовувати виставки із виготовлених дітьми виробів з паперу, з пластиліну, солоного тіста тощо. Водночас треба регулювати співвідношення допомоги дитині та міри її самостійності: завжди мають бути посилені для дитини завдання для самостійного виконання. Важливо помічати найменші досягнення дитини, хвалити за старанність, радіти її успіху.

Дотримання означених порад сприятиме налагодженню взаємодії в системі малюк-дорослий, формуванню інтересу до навчання, розвитку пізнавальної діяльності у дітей, формуванню у них соціально-адаптивних навичок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки вищесказаного зазначимо, що реформування дошкільної освіти спрямовано на забезпечення сприятливих умов навчання, виховання та розвитку усіх дітей з особливими освітніми потребами, розроблення змісту дошкільної освіти, охоплюючи ранній вік дітей, та розроблення інноваційних діагностичних, навчальних та розвивальних технологій в системі корекційно-розвивального супроводу.

Розроблення науково-методичного забезпечення освіти дітей раннього та дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку сприятиме

впровадженню системи раннього втручання, забезпечить передумови опанування дітьми з порушенням інтелектуального розвитку сучасного змісту дошкільної освіти; сприятиме формуванню їхньої життєвої компетентності, соціалізації та соціально-трудої адаптації.

Враховуючи міжнародні стандарти освіти важливими умовами ефективної підтримки є раннє виявлення порушень психофізичного розвитку, створення умов для ефективного навчання, виховання та розвитку дітей на основі комплексного психолого-педагогічного супроводу, що сприяє подальшому розвитку дітей в різних умовах навчання.

Реалізація успішного навчання на основі Програми розвитку дітей раннього та дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями потребує також забезпечення якісного управління освітнього процесу в умовах закладу дошкільної освіти, дотримання нормативно-правових вимог та методичних рекомендацій, забезпечення сучасного корекційно-розвивального середовища, реалізації інноваційних методів та технологій, прийомів ефективної взаємодії усіх учасників процесу. Актуальним є подальше удосконалення навчально-методичного забезпечення змісту дошкільної освіти дітей з різним ступенем порушення інтелектуального розвитку, розроблення методичних рекомендацій для педагогів та батьків дітей з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). (2021). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021>
2. Закон України про дошкільну освіту (від 06.06.2024) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
3. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. (2020). Київ: ФОП Ференець В.Б. 44с. <https://bit.ly/2E3xuLJ>
4. Програма розвитку дітей раннього та дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями / авт.: О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, І.В. Бобренко, С.В. Трикоз, О.І. Мякушко, І.В. Сухіна, Н.С. Бабій, Н.П. Цимбалюк, І.Д. Лукачук та ін.: За наук. ред. О.В. Чеботарьової, І.В. Гладченко. К., ІСПП імені Миколи Ярмченка НАПН України, 2023. 433 с. <https://lib.iitta.gov.ua/728670/>

5. Чеботарьова, О., & Кривошея, С. (2023). Формування соціальних та життєвих компетентностей у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку як основи гармонійного розвитку особистості. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 1(18), 182-198. <https://doi.org/10.33189/epns.v1i18.185>

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (nova redaktsiia). (2021). [The basic component of preschool education]. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy pro doshkilnu osvitu (vid 06.06.2024) [Law of Ukraine on Preschool Education (dated 06.06.2024)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> [in Ukrainian].
3. Kontsepsiia osvity ditei rannoho ta doshkilnoho viku. (2020). [The concept of education of children of early and preschool age]. Kyiv: FOP Ferenets V.B. 44s. <https://bit.ly/2E3xuLJ> [in Ukrainian].
4. Prohrama rozvytku ditei rannoho ta doshkilnoho viku z intelektualnymy porushenniamy. (2023). [Development program for children of early and preschool age with intellectual disabilities]. /avt.: O.V. Chebotarova, H.O. Blech, I.V. Hladchenko, I.V. Bobrenko, S.V. Trykoz, O.I. Miakushko, I.V. Sukhina, N.S. Babii, N.P. Tsymbaliuk, I.D. Lukachuk ta in.: Za nauk. red. O.V. Chebotarovoi, I.V. Hladchenko. K., ISPP imeni Mykoly Yarmchenka NAPN Ukrainy. 433 s. <https://lib.iitta.gov.ua/728670/> [in Ukrainian].
5. Chebotarova, O., & Kryvosheia, S. (2023). Formuvannia sotsialnykh ta zhyttievykh kompetentnostei u ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku yak osnovy harmoniinoho rozvytku osobystosti [Formation of social and life competencies in children with intellectual disabilities as a basis for harmonious personality development]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy.*, 1(18), 182–198. <https://doi.org/10.33189/epns.v1i18.185> [in Ukrainian].